

Ek is Hendrik Witbooi.

Conny Braam, vertaal deur Zandra Bezuidenhout.
Pretoria: Protea Boekhuis, 2019. 384 pp.
ISBN 978-1-4853-1007-5.

Wie herkent de man op het Namibische honderddollarbiljet? Hendrik Witbooi behoort tot de grote vrijheidsstrijders van Afrika, maar zijn verhaal is veel minder bekend dan dat van voorvechters als Nelson Mandela, Jomo Kenyatta, of Julius Nyerere. Het is terecht dat zijn geschiedenis en die van Namibië dankzij Conny Braams roman nu breder bekend worden.

Ek is Hendrik Witbooi begint in 1884, wanneer Witbooi met zijn Nama-volk aan een lange trektocht naar het vruchtbare noorden begint om aan de droge Kalahari-woestijn te ontsnappen. Op hetzelfde moment stapt zo'n 100 kilometer verderop de keizerlijke afgevaardigde dr. Göring aan land om de nieuwe Duitse kolonie Zuidwest-Afrika van bestuur te voorzien. Hoewel de inheemse volkeren en stammen onderling sterk verdeeld zijn, verenigen Hendrik Witbooi en Samuel Maharero hun Nama en Herero voor een strijd op leven en dood tegen de Duitse troepen. Op 29 oktober 1905 wordt de bijna tachtigjarige Witbooi echter in de strijd uit het zadel geschoten, waarmee de opstand van de voor onafhankelijkheid vechtende Afrikanen gebroken is. De Duitse bezetter vervolgt en vermoordt tot 1908 systematisch nog tussen de 24.000 en 100.000 Herero en 10.000 Nama; in 1985 verklaart de Verenigde Naties de eens koloniale grootmacht schuldig aan de eerste volkerenmoord van de 20ste eeuw.

Anders dan de titel doet vermoeden, is *Ek is Hendrik Witbooi* geen autobiografie, maar een historische roman waarin de lezer de tragische levensloop van de Namaleider in alle menselijkheid krijgt voorgelegd. In de Namibische archieven zijn honderden stukken correspondentie bewaard gebleven van hem met de Duitse leiding. Braam heeft daar rijkelijk uit geput, niet alleen voor de ontwikkeling van zijn romanpersonage, maar ook om het verhaal historisch te verankeren. Met veel aandacht voor chronologie neemt ze brieffragmenten op, en ontleent ze alle hoofdstuktitels aan egodocumenten van Hendrik Witbooi. Terwijl Maharero een gedwongen 'vredesverdrag' tekent waarmee hij feitelijk alle rechten op zelfbeschikking voor zijn volk uit handen geeft, ziet de lezer hoe Witbooi zijn brieven aan de Duitse leiders afsluit met formules als "*Ek is u vriend Hendrik Witbooi*", en zo impliciet de deur voor gesprek openhoudt. Het drama van het boek zit hem dan ook niet in de afloop—die is bekend—maar in het geschakeerde beeld dat

ontstaat van een gerespecteerd leider die met zijn volk onaflatend ijvert voor en hoop blijft houden op behoud van de onafhankelijkheid.

Auteur Braam staat als journaliste en mede-oprichtster en voorzitter van de Anti-Apartheidsbeweging Nederland voor een historische roman als deze duidelijk in haar kracht. Haar proza is helder en toegankelijk, haar stijl bij vlagen bijna zakelijk. Dat is prettig, want de lezer krijgt zo alle ruimte om zelf de grens tussen feit en fictie te trekken, en zich een beeld en mening te vormen over de personages en de geschiedenis in kwestie. De lezer die een authentieke verhaalopbouw verwacht, kan echter bedrogen uitkomen: het begin *in medias res*, waarbij de dreigende strijd tussen de Witboois en de Herero als uitgangspunt dient om de historische achtergronden te ontvouwen en de hoofdpersonen voor te stellen, doet wat schrijverschoolachtig aan. Voorts voelt bij het ontvouwen van het verhaal de aandacht voor religie onnodig: de Duitse zendeling Olpp verandert inheemse plaatsnamen in Bijbelse (zoals Gideon), leert de Witboois lezen en schrijven, en brengt ze beschaving bij—“Maar [...] ná 'n paar jaar word dit duidelik dat die Christelike God—hoe hulle ook al bid vir wolke, reën, donderweer en weerlig—net so onbetroubaar is soos hul eie gode” (15). Los van de anachronistische projectie van Verlicht gedachtegoed op Hendrik, krijgt de lezer hier even het gevoel dat de roman verzandt in het aloude discours van Christendom als koloniaal beschavingsideaal, met zijn bekende tegenstellingen. Gelukkig ontvouwt het verhaal zich verder zonder eenvoudige, moraliserende vingerwijzerij, en komt vooral de tragiek van de Witboois in al haar nuance centraal te staan: verjaagd uit de Kaap door de Boeren, trekkend door het land van de Herero, en ontheemd door de Duitsers.

Het boek is oorspronkelijk in het Nederlands geschreven (*Ik ben Hendrik Witbooi*, 2016), en voorzien van een historische kaart van Duits-Zuidwest-Afrika, een lijst van personages, en een nawoord met geschiedkundige feiten, stand van het onderzoek, en summiere bronnenlijst ter beschikking. Die zijn—evensals de aangrijpende portretfoto van Hendrik Witbooi op de kaft—alle overgenomen in de Afrikaanse editie. Dat is niet alleen fijn voor de Afrikaanstalige lezer die een minder bekend stuk geschiedenis tot zich

wil nemen, maar het maakt het boek ook een bijzonder compleet en verzorgd geheel. De vertaling van Zandra Bezuidenhout, die eerder poëzie van Anna Enquist, en de roman *Bonita Avenue* (2010) door Peter Buwalda uit het Nederlands in het Afrikaans vertaalde, is tot slot een getrouwe weergave van de stijl van het origineel, en daarmee dienend aan de wrange geschiedenis die Braam hier voor het voetlicht brengt. Ter vergelijking enkele woorden van de Amerikaanse president Theodore Roosevelt uit diens *The Winning of the West* die een inspiratie vormden voor de Duitse keizer Wilhelm II in Afrika, en die Braam citeert:

De rechtvaardigste van alle oorlogen is de oorlog tegen de primitieve mens. Ofschoon deze altijd gepaard gaan met het meest verschrikkelijke geweld. Amerikaan tegen Indiaan, Boer tegen Zoeloe, Nieuwzeelanders tegen Maori—in al deze oorlogen heeft de overwinnaar uiteindelijk de fundering gelegd voor de grootsheid van een machtig volk. (270)

Bezuidenhout zet ze voor het eerst in evenmin mis te verstaan Afrikaans om:

Die regverdigste van alle oorloë is die oorlog teen die primitiewe mens. Ofskoon dit altyd gepaard gaan met die verskriklikste geweld. Amerikaner teen Indiaan, Boer teen Zoeloe, Nieu-Seelander teen Maori—in al hierdie oorloë het die oorwinnaar uiteindelik die fondament gelê vir die grootsheid van 'n magtige volk. (286)

Roosevelt zou later de Nobelprijs voor de Vrede in ontvangst nemen. *Ek is Hendrik Witbooi* nuanceert de wereldgeschiedenis zoals die boven de evenaar geschreven is, en breekt een lans voor de plek van Namibië daarin. Bovendien geeft het als historische roman in een postkoloniale context opnieuw betekenis aan het eigen verleden, en is het op die manier een waardevolle, identiteitsvormende toevoeging aan Afrikaanse titels als Dan Sleights *Eilande* (2001) en de films *Krotoa* (2017) en *Poppie Nongena* (2020).

Tycho Maas
t.a.j.maas@uva.nl
Universiteit van Amsterdam
Amsterdam, Nederland
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-1009-7913>

DOI: <https://doi.org/10.17159/2309-9070/tvl.v.58i1.9153>